

**ARBETARSKYDDSTYRELSENS
FÖRFATTNINGSSAMLING**

AFS 1994:32

Utkom från trycket
den 30 december 1994

GRAVIDA OCH AMMANDE ARBETSTAGARE

Beslutad den 17 november 1994

GRAVIDA OCH AMMANDE ARBETSTAGARE

Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om gravida och ammande arbetstagare samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna

Beslutad den 17 november 1994

Arbetskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om gravida och ammande arbetstagare

Beslutad den 17 november 1994

Arbetskyddsstyrelsen utfärdar med stöd av 18 § i arbetsmiljöförordningen (SFS 1977:1166) följande föreskrifter.¹

Tillämpningsområde m.m.

1 § Dessa föreskrifter gäller arbete som utförs av arbetstagare som

- är gravid
- har fött barn högst 14 veckor tidigare eller
- ammar

och har underrättat arbetsgivaren om detta.

Riskbedömning

2 § Vid allt arbete, som innebär risk för att arbetstagare som avses i 1 § exponeras för någon av de arbetsmiljöfaktorer eller arbetsförhållanden som anges i bilaga eller därmed jämförbara faktorer eller förhållanden, skall arbetsgivaren bedöma arten, graden och varaktigheten av exponeringen.

Arbetsgivaren skall därefter bedöma de risker för skadlig inverkan på graviditet eller amning eller för annan ohälsa som exponeringen kan innebära samt besluta vilka åtgärder som bör vidtas.

Åtgärder

3 § Om bedömningen enligt 2 § visar att det finns risk för skadlig inverkan på graviditet eller amning eller för annan ohälsa skall arbetsgivaren snarast vidta nödvändiga åtgärder i arbetsmiljön för att säkerställa att denna risk undanröjs.

4 § Om det av tekniska eller andra objektiva skäl inte är möjligt att vidta åtgärder i arbetsmiljön eller om detta inte rimligen kan krävas av klart redovisade skäl skall arbetsgivaren vidta nödvändiga åtgärder för att ge arbetstagaren i fråga andra arbetsuppgifter.

5 § Om det av tekniska eller andra objektiva skäl inte heller är möjligt att ge arbetstagaren andra arbetsuppgifter eller om detta inte rimligen kan krävas av klart redovisade skäl får hon

---

¹ Jfr gemensamma EES-kommitténs beslut nr 7/94 den 21 mars 1994, bilaga 16 och direktivet 92/85/EEG (EGT nr L 348,28.11. 1992, sid. 1) m.fl.

inte sysselsättas i det arbete som bedömts medföra risk för skadlig inverkan så länge risken kvarstår.

Information

6 § Berörda arbetstagare skall informeras om resultatet av bedömningar enligt 2 § och, när åtgärder skall vidtas enligt 3–5 §§, om dessa.

Förbjudet arbete

7 § Bestämmelser om förbud att sysselsätta gravida eller ammande arbetstagare i vissa arbeten, finns i särskilda föreskrifter från Arbetarskyddsstyrelsen.

Bestämmelser om skydd för gravida eller ammande arbetstagare mot joniserande strålning finns i särskilda föreskrifter från Statens strålskyddsinstitut.

Nattarbete

8 § Arbetstagare som är gravid eller har fött barn högst 14 veckor tidigare får inte åläggas att utföra nattarbete om hon uppvisar ett läkarintyg som visar att sådant arbete skulle vara skadligt för säkerhet eller hälsa. Om det är praktiskt möjligt och rimligt skall hon erbjudas arbete på dagtid.

Vilrum

9 § Arbetstagare som är gravid eller ammar skall ha möjlighet att under lämpliga förhållanden tillfälligt kunna vila i liggande ställning i närheten av arbetsplatsen.

Särskilda bestämmelser

10 § Bestämmelserna i 3–5 och 8 §§ utgör föreskrifter enligt 4 kap 6 § arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160). Brott mot nu nämnda föreskrifter kan enligt 8 kap 2 § samma lag medföra böter.

Ikraftträdande

Dessa föreskrifter träder i kraft den 1 januari 1995.

Vägledande förteckning över arbetsmiljöfaktorer och arbetsförhållanden som avses i 2 §.

A. Arbetsmiljöfaktorer

1. Fysikaliska faktorer

som anses kunna medföra fosterskador och/eller avlossning av moderkakan, särskilt

stötar, vibrationer eller rörelse,

manuell hantering av laster som innebär risker, särskilt för ländryggen,

arbetsrörelser och arbetsställningar, förflyttningar – inom eller utom anläggningen – psykisk eller fysisk uttrötning och annan fysisk belastning som sammanhänger med de arbetsuppgifter som utförs av arbetstagare som anges i 1 §,

buller,

icke-joniserande strålning,

extrem kyla eller värme.

2. Biologiska ämnen

Biologiska ämnen i skyddsklasserna 2, 3 och 4 i föreskrifterna om biologiska ämnen (AFS 1992:8), i den mån det är känt att dessa ämnen eller de terapeutiska åtgärder som nödvändiggörs på grund av dem innebär risk för skadlig inverkan på graviditeten eller för annan ohälsa.

3. Kemiska ämnen

i den mån det är känt att de äventyrar gravida kvinnors och fosters hälsa.

ämnen som är klassificerade och försedda med riskfraser som anger att de är cancerframkallande eller reproduktionsstörande,

kvicksilver och kvicksilverföreningar,

mitoshämmande läkemedel (dvs. vissa cytostatika),

kolmonoxid,

kemiska ämnen som visats ge skadliga verkningar då de upptas genom huden.

B. Processer

1. Framställning av auramin.
2. Arbete som innebär exponering för aromatiska polycykliska kolväten som finns i sot, tjära, beck, rök eller damm.
3. Arbete som innebär exponering för damm, rökgaser eller stänk som uppstått vid avbränning och elektrorafinering av kopparnickelskärsten.
4. Process där stark syra ingår vid framställning av isopropylalkohol.

C. Arbetsförhållanden

Gruvarbete under jord.

Arbetskyddsstyrelsens allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna om gravida och ammande arbetstagare

Arbetskyddsstyrelsen meddelar följande allmänna råd om tillämpningen av Arbetskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 1994:32) om gravida och ammande arbetstagare.

Bakgrund

Dessa föreskrifter innebär en anpassning till EG-direktivet 92/85/EEG om åtgärder för att förbättra säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen har fött barn eller ammar.

Gravida kvinnor, de som nyligen fött barn eller ammar, kan i vissa arbetsmiljöer vara utsatta för sådan exponering att den utgör särskild risk.

Störningar i förmågan att bli gravid kan emellertid inträffa långt innan en graviditet påbörjats. Skadlig påverkan på ett foster kan inträffa under tidigt skede av graviditeten, redan innan den är konstaterad. Även männens reproduktiva funktioner kan påverkas av arbetsmiljön. Det är därför viktigt att vidta förebyggande arbetsmiljöåtgärder för att skydda alla arbetstagare.

Vid en graviditet sker stora fysiologiska förändringar. Hormonbalansen är t.ex. mycket känslig och exponeringar som kan förorsaka störningar i den kan medföra komplikationer, med exempelvis missfall som följd.

Kemiska ämnen eller andra faktorer kan i vissa fall vara mer skadliga för fostret än för modern. Särskilda regler har utarbetats där begränsningar och förbud för sådana ämnen har angivits. Det kan också finnas risk att vissa kemiska ämnen utsöndras i modersmjölk och att barnet på så sätt kan exponeras. Ammande arbetstagares exponering för vissa kemiska ämnen kan därför behöva begränsas.

Trots att generella förebyggande åtgärder vidtagits, kan ändå vissa arbetsmiljöer innebära risker vid graviditet och amning. Därför är det viktigt att en särskild utvärdering görs för att säkerställa att arbetet inte medför sådan risk. Dessa allmänna råd är avsedda att vara till hjälp vid en sådan bedömning. Vid en individuell riskbedömning kan det vara nödvändigt att anlita sakkunnig hjälp från t.ex. företagshälsovården eller yrkesmedicinsk klinik.

Kommentarer till vissa paragrafer

Till 1 § Förutsättningen för att dessa föreskrifter skall gälla och arbetsgivaren kunna vidta åtgärder enligt dem, är att arbetsgivaren underrättats. Vid graviditet bör detta göras så snart graviditeten konstaterats, i de två övriga situationerna innan arbetet upptas efter barnsbörd och så snart det är praktiskt möjligt.

Till 2 § På alla arbetsplatser kan det förekomma arbetsmiljöfaktorer – fysikaliska, biologiska,

kemiska, belastningsergonomiska och psykosociala – som i vissa fall kan innebära risk för arbetstagare som är gravid, nyligen har fött barn eller ammar. Bilagan är endast en vägledande förteckning över sådana arbetsmiljöfaktorer som bör bedömas med avseende på risk för dessa arbetstagare. Nya rön kan innebära att ytterligare faktorer tillkommer, och dessa får då bedömas på samma sätt som de i bilagan angivna. I bedömningen ingår att avgöra omfattningen av exponering eller skadliga arbetsförhållanden. Arbetsgivaren har ansvar för att bedömningen genomförs, men kan anlita sakkunnig hjälp från exempelvis företagshälsovården eller yrkesmedicinsk klinik. Se även kommentaren till bilagan.

I Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om internkontroll (AFS 1992:6) finns krav på att arbetsgivaren ska planera, leda och följa upp verksamheten för att säkerställa att han lever upp till det ansvar för arbetsmiljön som arbetsgivaren har enligt arbetsmiljölagen. Bedömning av arbetsmiljön med avseende på gravida och ammande arbetstagare bör ingå som en naturlig del i arbetet med internkontroll.

Om arbetsmiljöfaktorer, som misstänks kunna ge ohälsa eller skadlig påverkan på graviditet eller amning, förekommer på arbetsplatsen innebär bestämmelsen att arbetsgivaren skall genomföra en individuell riskbedömning av arbetsmiljön för den arbetstagare, som meddelat att hon är gravid eller ammar. Även vid den individuella utredningen kan det vara nödvändigt att anlita sakkunnig hjälp. Kvinnan själv och hennes läkare kan också bidra med värdefull information. Vid misstanke om skadlig inverkan kan det vara lämpligt med en tillfällig omplacering eller ledighet under den tidsperiod som utredning och bedömning pågår och till dess eventuella arbetsmiljöåtgärder vidtagits. Utredningen bör ske skyndsamt. Se även Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om arbetsanpassning och rehabilitering (AFS 1994:1).

Till 3 § För att eliminera riskerna skall enligt paragrafen i första hand lämpliga arbetsmiljöåtgärder vidtas. Dessa kan t.ex. vara åtgärder mot luftföroreningar, utbyte av farligt ämne mot mindre farligt, lyfthjälpmedel, förändring av arbetets organisation såsom att utesluta vissa arbetsmoment eller att vidta andra tillfälliga förändringar i arbetsmiljön. Det kan också innebära temporära förändringar av t.ex. arbetstider eller arbetsorganisation för att eliminera riskfaktorer.

Till 4 § Även om arbetsgivaren inledningsvis saknar möjlighet att vidta arbetsmiljöförbättrande åtgärder eller omplacera den aktuella arbetstagaren, bör arbetsgivaren fortlöpande pröva möjligheterna till åtgärder eller omplacering, så att arbetstagaren kan återgå till arbetet.

Till 5 § Det är angeläget att arbetsgivaren dokumenterar sin bedömning. Frågan om ersättning regleras i lagen om allmän försäkring (SFS 1962:381) och i vissa fall i gällande kollektivavtal.

Till 6 § Det är arbetsgivarens skyldighet att utföra riskbedömning, och enligt Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om internkontroll (AFS 1992:6) är samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare, särskilt vid kartläggningen av risker och vid upprättande av handlingsplaner, en förutsättning.

Till 7 § Gravid arbetstagare får inte sysselsättas i verksamhet som utförs under vatten eller under förhöjt tryck enligt Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om dykeriarbete (AFS 1993:57).

Gravid arbetstagare får, enligt Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om

biologiska ämnen (AFS 1992:8, ändrad genom AFS 1993:18 och AFS 1994:34), inte sysselsättas i arbete med risk för exponering för rubella (röda hund) eller toxoplasma, om arbetet bedöms innebära risk för skadlig inverkan på graviditeten eller annan ohälsa. I de allmänna råden finns i kommentaren till 4a § viss vägledning för bedömning när sådan exponering föreligger. Bl.a. anses sådan skadlig exponering inte föreligga om arbetstagaren har ett tillfredsställande immunitetsskydd.

Gravid eller ammande arbetstagare får inte sysselsättas i blyarbete enligt Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om bly (AFS 1992:17), eller i gruvarbete under jord förknippat med särskilda risker enligt föreskrifterna om bergarbete (AFS 1986:17, ändrad AFS 1994:33).

Föreskrifter om dosgränser vid verksamhet med joniserande strålning finns i Statens strålskyddsinstitutets författningssamling. Gravida kvinnor har rätt att under graviditeten omplaceras till arbete som inte är förenat med joniserande strålning. För detaljer se SSI FS 1989:1.

Till 8 § Nattarbete anses normalt inte innebära någon risk vid graviditet eller amning. I vissa fall kan dock nattarbete bli alltför påfrestande. Detta måste dock avgöras individuellt i samråd mellan läkare och patient. Under sådana omständigheter är det angeläget att arbetstagaren erbjuds arbete på dagtid. Om detta inte är möjligt, kan ledighet erhållas enligt gällande bestämmelser.

Till 9 § Behovet att ligga och vila kan t.ex. tillfredsställas genom att det finns tillgång till vilrum. Hur vilrum skall anordnas finns angivet i Arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om personalutrymmen (AFS 1992:1). Bestämmelser om möjlighet till vila för gravida och ammande arbetstagare finns i direktiven 89/654/EEG (EGT nr L 393, 30.12.89, sid. 1) om minimikrav för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen samt 92/57/EEG (EGT nr L 245, 26.8.92, sid. 6) om minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser.

Kommentarer till bilagan

Exemplen i bilagan ger vägledning om vilka arbetsmiljöfaktorer som ska utredas och bedömas på grund av risker för ohälsa eller skadlig påverkan vid graviditet eller amning. Förekomsten av en riskfaktor betyder inte att den alltid medför risk, utan risken är förknippad med den faktiska exponeringen. Därför är det viktigt att man vid bedömningen tar hänsyn till arten och graden av exponering och omfattningen av skadliga arbetsförhållanden. Förebyggande arbetsmiljöåtgärder är av största vikt. Gravida och ammande arbetstagare kan i många fall få en riskfri arbetsmiljö genom att gällande arbetsmiljöregler tillämpas noggrant. Därigenom kan också bättre förutsättningar skapas för samtliga arbetstagare. Nedan kommenteras ett antal kända eller misstänkta risker.

Stötar, vibrationer och rörelse

Helkroppsvibrationer, som innebär kraftiga stötar, kan under senare delen av graviditeten leda till för tidig födsel. Med rörelse avses kraftiga rörelser i underlaget.

Belastningsergonomiska arbetsmiljöfaktorer

I Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om arbetsställningar och arbetsrörelser (AFS 1983:6) finns angivet vilka faktorer som är viktiga att beakta för att fysiskt arbete inte skall förorsaka ohälsa i muskler och leder. Vid en graviditet är det angeläget att tillämpa dessa regler med särskild noggrannhet och omsorg. Detta med anledning av

- bukens tillväxt som medför att hävarmen till ryggen ökar och hållningen påverkas. Detta bör beaktas särskilt vid lyft
- den hormonella förändringen kan föranleda minskad stabilitet i och kring leder
- en ökad uttrötthet bl.a. på grund av en ökad cirkulatorisk påfrestning. Detta blir särskilt märkbart bl.a. vid långvarigt stående och gående arbete.

Det finns misstankar om att en för stor fysisk belastning kan påverka graviditeten negativt och bl.a. förorsaka sammandragningar i livmodern. Som i andra sammanhang finns det stora individuella skillnader i känslighet. En och samma individ kan också påverkas i olika grad och på olika sätt vid skilda graviditetstillfällen.

Den noggranna tillämpningen av AFS 1983:6 gäller även nyblivna mödrar då risken för framfall bör uppmärksammas.

Psykisk uttröttnings och andra former av psykiska påfrestningar

Det är betydelsefullt att göra en individuell bedömning av den totala situationen med avseende på psykisk belastning och att i denna bedömning även beakta den oro rörande graviditeten som kvinnan kan uppleva med hänsyn till arbetssituationen. För gravida kvinnor kan olika anpassningsåtgärder periodvis behöva vidtas. Se även Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om anpassning och rehabilitering (AFS 1994:1). Stora psykiska påfrestningar kan förekomma i situationer med hot eller med våld och hot. Våldshandlingar kan också innebära andra särskilda risker vid en graviditet. Arbetarskyddsstyrelsen har utfärdat föreskrifter om våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2). Vid tillämpningen av dessa bör gravida kvinnors situation speciellt uppmärksammas.

Buller

Det är angeläget att bullerexponeringen i arbetsmiljön inte orsakar hörselskada eller i övrigt påverkar arbetstagaren negativt t.ex. genom stressreaktioner. Det finns emellertid hittills ingenting som talar för någon risk för fostrets utveckling och hörsel om exponeringsnivåerna understiger de gränsvärden som gäller för arbetsmiljön och som anges i Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om buller (AFS 1992:10).

För ultraljud gäller att dämpningen är så stor vid ljudöverföringen via moderns kropp att risken för påverkan på fostret måste bedömas som liten så länge exponeringsnivåerna inte är mycket höga.

Infraljud med nivåer under de värden som anges i bullerföreskrifterna anses normalt inte leda till några effekter hos arbetstagaren och det är inte känt att det skulle föreligga några risker för fostret.

Icke-joniserande strålning

För högfrekventa elektromagnetiska fält har Arbetarskyddsstyrelsen utfärdat gränsvärden (AFS 1987:2). Dessa värden baseras på termiska effekter.

För arbete vid bildskärm har Arbetarskyddsstyrelsen utfärdat föreskrifter (AFS 1992:14). Trots ett mycket omfattande forskningsarbete har något samband mellan bildskärmsarbete och graviditetsstörningar hittills inte kunnat påvisas.

Extrema temperaturförhållanden

Under den senare delen av graviditeten kan en hög värmebelastning medföra svårigheter att upprätthålla den nödvändiga värmeavgivningen. Särskilt vid arbete i stående ställning kan hög värmebelastning medföra risk för yrsel och svimning.

Arbete i kyla har hittills inte påvisats innebära någon ökad risk vid graviditet eller amning.

Biologiska ämnen

Biologiska ämnen i skyddsklasserna 2, 3 och 4 kan alla orsaka infektionssjukdomar. Enligt Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om biologiska ämnen (AFS 1992:8, ändrad AFS 1994:34) och smittfarligt arbete (AFS 1991:2) skall ohälsa föranledd av biologiska ämnen förebyggas och betryggande säkerhet mot smitta uppnås. Den riskbedömning och klassificering som skall göras enligt 3 § AFS 1992:8 omfattar också hänsyn till foster. Vissa arbeten är mer utsatta för smitta än andra (se AFS 1991:2). I de flesta fall leder de skyddsåtgärder som skall skydda arbetstagaren också till att inte fostret skadas. Exempel på smittämnen som kan skada fostret är *Listeria*, coxsackie B och HIV. Man känner dock inte till någon överfrekvens arbetsrelaterade fosterskador för dessa smittämnen.

I vissa fall kan smittämnet tränga in i moderkakan och skada fostret även i de fall modern påverkas ringa eller inte alls. För rubella (röda hund) och toxoplasma gäller särskilt förbud enligt föreskrifterna om biologiska ämnen. Även andra smittämnen kan i vissa fall ge en ökad risk för gravida.

Kemiska ämnen

För kemiska ämnen, som genom sina egenskaper kan föranleda ohälsa eller olycksfall, gäller generellt Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om farliga ämnen (AFS 1994:2). Även här gäller att en noggrann tillämpning av föreskrifterna kan minska risken för skadlig exponering. För kemiska ämnen gäller också föreskrifter om hygieniska gränsvärden (AFS 1993:9). Det är viktigt att luftföroreningarna hålls vid så låga halter som möjligt och väl under gällande hygieniska gränsvärden. För åtgärder mot luftföroreningar se Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 1980:11).

Cancerframkallande ämnen

Arbetarskyddsstyrelsen har i flera föreskrifter utfärdat regler som innefattar hantering av och exponering för cancerframkallande ämnen i arbetsmiljön. Med tiden har kunskapen om risker med cancerframkallande ämnen ökat. Användningen av och exponeringen för sådana ämnen har också gradvis minskat. I Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om hygieniska gränsvärden (AFS 1993:9) är många cancerframkallande ämnen reglerade. Arbetsgivaren är skyldig att bedöma och dokumentera ämnen och produkter som är klassificerade som cancerframkallande, samt föra register över expositionen (AFS 1993:37).

Kemikalieinspektionen har regler om hur produkter som innehåller cancerframkallande ämnen skall märkas.

Vid bedömning av arbetsmiljön är det viktigt att noggrant kontrollera att hanteringen av cancerframkallande ämnen sker i enlighet med gällande regler för att minimera exponering.

Reproduktionsstörande ämnen

I Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om hygieniska gränsvärden (AFS 1993:9) finns kända reproduktionsstörande ämnen utmärkta med R i bilaga 1 och angivna i Grupp E i bilaga 2. Det är av särskild vikt att hanteringen av dessa ämnen är sådan, att exponeringen blir så liten som möjligt. Till reproduktionsskadande ämnen räknas inte bara de som har skadlig inverkan på graviditeten, utan även sådana som kan försämra förmågan till barnalstring för såväl kvinnor som män.

Kvicksilver och kvicksilverföreningar

För arbete med kvicksilver och amalgam inom tandvården har Arbetarskyddsstyrelsen gett ut särskilda regler (AFS 1989:7). I samband med utarbetandet gjordes bedömningen, att exponeringen för kvicksilver inom tandvården är sådan, att den inte utgör något hinder för gravida att arbeta där under förutsättningen att dessa regler följs.

Cytostatika

I Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om cytotatika (AFS 1984:8) finns regler om hur cytotatika skall hanteras för att minimera exponering. Det är viktigt att gällande regler följs noggrant och att arbetet sker i enlighet med utarbetade hanterings- och skyddsinstruktioner. Ammande kvinnor bör iaktta samma försiktighet som gravida.

Kolmonoxid

Det hygieniska gränsvärdet för kolmonoxid är i första hand satt för att skydda arbetstagarnas hälsa. Fosterskador har dock inte påvisats vid exponering i halter under gränsvärdet. Det är emellertid väl känt att kolmonoxid i halter över gränsvärdet, som endast påverkar modern måttligt, är skadliga för fostret.

Tobaksrök innehåller utöver cancerframkallande och andra skadliga ämnen även kolmonoxid. Enligt tobakslagen (SFS 1993:581, ändring SFS 1994:98) skall ingen arbetstagare mot sin vilja behöva utsättas för tobaksrök på sin arbetsplats.

Kemiska ämnen som kan ge skadliga verkningar då de tas upp genom hud

Vissa kemiska ämnen kan tas upp genom huden och därvid påverka den totala exponeringen. Denna kan på så sätt bli avsevärt mycket större än vad lufthalterna utvisar. Det är därför viktigt att hudkontakt undviks vid hanteringen av sådana kemiska ämnen. Ämnen som kan tas upp genom huden är betecknade med H i Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om hygieniska gränsvärden (AFS 1993:9).

Från Arbetarskyddsstyrelsen finns särskilda föreskrifter utfärdade för ett flertal kemiska ämnen förutom de ovan nämnda. Som exempel kan nämnas föreskrifter om anestesigaser (AFS 1983:11), hårdplaster (AFS 1993:4), kadmium (AFS 1988:7)¹ och organiska lösningsmedel (AFS 1990:14). För information om ytterligare regler hänvisas till Arbetarskyddsstyrelsens katalog över trycksaker.

Processer

Processerna är angivna i enlighet med direktiv 90/394/EEG (EGT nr L 196, 26.7.90, sid. 1) om skydd för arbetstagare mot risker vid exponering för carcinogener i arbetet. I samband med dessa processer kan cancerframkallande ämnen bildas. Processerna 1, 3 och 4 förekommer emellertid för närvarande inte i Sverige.

---

¹

Omtryckt i sin helhet efter ändringar i AFS 1989:3

Andra aktuella regler

Nedan ges exempel på regler och skrifter som kan vara tillämpliga för gravida och ammande arbetstagare.

Arbetskyddsstyrelsens föfattningssamling

Arbetskyddsstyrelsens regler finns angivna i Arbetskyddsstyrelsens katalog över trycksaker som kostnadsfritt erhålls hos Publikationsservice, Box 1300, 171 25 Solna, tel. 08-730 97 00, telefax 08-730 98 17.

Kemikalieinspektionen

Märkning av kemiska produkter (Sammanställning av föreskrifter och allmänna råd för klassificering och märkning av hälsofarliga och explosiva varor).

Statens strålskyddsinstituts föfattningssamling

SSI FS 1989:1 Statens strålskyddsinstituts föreskrifter om dosgränser vid verksamhet med joniserande strålning m.m.

Svensk föfattningssamling

SFS 1993:581 Tobakslagen
SFS 1994:98 Lag om ändring i tobakslagen

Övrigt

Kemiska risker	En handbok om ämnena på gränsvärdeslistan i AFS 1993:9
Graviditet och arbetsmiljö	Peter Westerholm, Arbetskyddsnämnden
Kemikaliekontroll	Att begränsa kemiska risker i arbetslivet.